

KOWALSKI Damian^{1,2},¹ Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku, Polska² Lwowski Państwowy Uniwersytet Kultury Fizycznej im. Iwana Boberskiego w Lwowie, Ukraina<https://orcid.org/0000-0002-4083-5710>**SKALSKI Dariusz W.**

Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku, Polska

Lwowski Państwowy Uniwersytet Kultury Fizycznej im. Iwana Boberskiego w Lwowie, Ukraina

<https://orcid.org/0000-0003-3280-3724>dariuszskalski60@gmail.com**TSYHANOVSKA Natalia**

Charkowska Państwowa Akademia Kultury, Ukraina

<https://orcid.org/0000-0001-8168-4245>**PAVLYUK Yevgen**

Chmielnicki Narodowy Uniwersytet, Ukraina

<https://orcid.org/0000-0002-4041-4457>e-mail: pavlukev@khmnu.edu.ua**POZIOM ORAZ FORMA AGRESJI WŚRÓD KIBICÓW PIŁKARSKICH W POLSCE**

Piłka nożna jest najpopularniejszym sportem na świecie. Grają w nią miliony ludzi na całej kuli ziemskiej, od najmłodszych dzieci po osoby najstarsze. Kluby piłkarskie wydają dziesiątki milionów euro na najlepszych zawodników, gwiazdy piłkarskie dorównują sławą najbardziej znanym aktorom i piosenkarkom. Najciekawsze rozgrywki przyciągają przed telewizory miliony widzów, a na trybuny setki tysięcy kibiców. Na tle zachodnioeuropejskich klubów, nasza rodzima, polska piłka wypada jakże blade. Zdezcelowane stadiony, nieporadna gra piłkarzy, regularne odpadanie polskich klubów w preeliminacjach europejskich pucharów. Tym wszystkim różni się poziom polskiej piłki od najlepszych lig europejskich. Mimo to mamy kogoś, dzięki komu słyniemy w całej Europie, chodzi tu o kibiców piłkarskich. Właśnie nimi zajmę się w mojej pracy magisterskiej. W czasach gdy mamy fanów skoków narciarskich, podobno najlepszą na świecie publiczność siatkarską i ostatnio odłam zmotoryzowanego kibica formuły 1, fani piłkarscy wypadają bardzo negatywnie. Zadamy na stadionach, chamskie zachowanie i wszechobecna agresja – w taki sposób środowisko kibiców w Polsce przedstawiane jest w mediach. Mimo to fani piłkarscy tworzą najciekawszą grupą kibiców pod kątem badań psychologiczno-socjologicznych, dlatego, moim zdaniem, warto poświęcić im trochę czasu. Psychologowie i socjologowie starają się przybliżyć nam obraz kibica, starają się wyjaśnić przyczyny agresji wśród podkultury kibiców piłkarskich. Jest to nie lada problem, którym również ja, w swej pracy, chciałem się zająć. Celem pracy jest ukazanie form i poziomu agresji kibica piłkarskiego w Polsce, w tym m.in. wyjaśnienie skąd bierze się agresja w tej grupie społecznej, ukazanie norm i zasad kibiców, zaprezentowanie poszczególnych rodzajów agresji i stopnia ich rozwoju wśród kibiców. W tym celu posłużono się literaturą z dziedziny psychologii i socjologii oraz przeprowadziłem badania w grupie trzydziestu kibiców piłkarskich. Do badań użyto Inwentarza Psychologicznego Syndromu Agresji.

Słowa kluczowe: agresja, psychologia, piłka nożna, kibice

<http://doi.org/10.31891/pcs.2023.3.14>

1. WSTĘP

Autorzy na różne sposoby próbują zdefiniować subkulturę kibiców. Dudała posłużył się definicją Włodzimierza Stodolskiego: „Ich zachowanie nacechowane jest brutalnością, wandalizmem i wulgaryzmem językowym. Spośród innej młodzieży wyróżniają się strojem zawierającym symbole i barwy klubów, którym kibicują”. Jednak trzeba zwrócić uwagę, że badacze zajmują się daną subkulturą zazwyczaj wtedy, gdy przynosi ona negatywne skutki społeczeństwu. Telewizja i gazety pokazują kibiców tylko gdy wywołają oni jakąś burdę na stadionie, natomiast zupełnie nie wspomina się np. o charytatywnej pomocy domom dziecka

przez kibiców Legii. Podstawowym zainteresowaniem kibiców to, mogło by się wydawać, przede wszystkim jak najlepsze wyniki uzyskiwane przez ich ukochaną drużynę, ale równie ważną sprawą, jeśli nie ważniejszą, jest zapewnienie jak najlepszego dopingu i atmosfery na trybunach stadionu [3, 6]. Natomiast celem chuliganów jest pokonanie pseudokibiców drużyny przeciwnej. Symbolem tożsamości na trybunach są barwy klubowe [2, 10]. Dla kibica szalik to nie tylko kawałek materiału, ale to coś więcej, to symbol pewnego stylu życia. Nie jest ważne czy dana osoba na co dzień jest lekarzem, prawnikiem, studentem, murarzem czy bezrobotnym. W dniu meczu jest

się po prostu kibicem, który poświęci całą swoją energię by dopingować, a kiedy jest to konieczne, walczyć z przeciwnikiem. Kibicowanie to nie tylko 90 minut spotkania piłkarskiego, jest to cały rytuał przed i po meczu, kiedy to cała grupa maszeruje ulicami miasta i śpiewa pieśni chwalące swój klub i obrażające rywala, tworząc w ten sposób pokaz agresji, wyładowując frustrację dnia codziennego [8]. W takich momentach nie jest dla kibiców ważne co pomyśli o nich przeciętne społeczeństwo, co napiszą o nich w gazetach lub co powiedzą w telewizji. Dudała ukazuje podobieństwo chuligaństwa stadionowego do zachowań typowych ruchów społecznych. Chuligaństwo to nie tylko wandalizm i destrukcja, ale również zachowania charakterystyczne dla ruchu społecznego. W tym momencie ujawniają się cechy grupy zorganizowanej realizującej konkretne cele. Autor dochodzi do wniosku, że chuligaństwo staje się zinstytucjonalizowane. Ich poziom zoorganizowania jest coraz wyższy, używa się telefonów komórkowych i internetu, dzięki czemu można ustawiać walki lub też planować atak na kibiców podróżujących na mecz wyjazdowy [5]. Element tradycji w subkulturze kibiców jest wręcz sprawą honorową. Samo słowo „tradycja” jest elementem pojawiającym się bardzo często w pieśniach kibicowskich oraz na różnorodnych flagach i transparentach. W jakimś stopniu to właśnie kibice tworzą tradycję swojego klubu i każdy kibic pragnie aby ta tradycja była piękna, nieskalana i przede wszystkim honorowa. Więzy regionalne są równie istotną cechą subkultury kibiców jak poprzednio opisywane. Przywiązanie do klubu to nie tylko przywiązanie do drużyny, ale również do osiedla, dzielnicy, miasta i całego regionu. Przykładami mogą być nienawiść mieszkańców Śląska do mieszkańców Zagłębia oraz antypatia Gdańska do Gdyni, a co za tym idzie, wzajemna nienawiść kibiców klubów wywodzących się z danych regionów/miast. Więzy religijne w życiu polskich kibiców nie odgrywają tak ważnej roli jak np. w stolicy Szkocji- Glasgow, gdzie kibice Celticu są katolikami a kibice Rangersów są protestantami.

2. KIBICE PIŁKARSCY JAKO PRZEDMIOT BADAŃ

Kibic to pojęcie bardzo ogólne i ciężko jest stworzyć jedną definicję, która pasowałaby do szerokiej całości kibicowskiej społeczności. Powołując się na naukowe źródło, mianowicie na

Słownik Wyrazów Obcych PWN, kibic to: „Widz przyglądający się rozgrywkom sportowym, szachowym, karcianym – często jako sympatyk jednej z grających stron”. Wg Dudały kibic „to osoba interesująca się sportem, uczestnicząca w kulturalny sposób w widowiskach sportowych i często sympatyzująca z daną drużyną” [5, 7]. Ale to nie jedyny typ kibica wyróżniony w literaturze przedmiotu. Inny rodzaj to „chuligan” zwany popularnie „pseudokibicem”. Dudała definiuje pseudokibica w następujący sposób: „to osoba agresywna, wywołująca awantury przy okazji widowiska sportowego i uczestnicząca w tychże awanturach z pogwałceniem przyjętych norm społecznych i prawnych”. Próby zdefiniowania pojęć: kibic i pseudokibic dokonał również Tomasz Sahaj. Wg niego kibic to osoba uczestnicząca w wydarzeniu sportowym i skupiająca na tym właśnie swoją aktywność i uwagę i właśnie ta pasja wypełnia kibicowi czas wolny. Natomiast dla pseudokibica te wydarzenia sportowe są pretekstem do „atrakcji” pozasportowych. Jerzy Dudała chcąc określić współczesny typ kibica posłużył się przedstawieniem cech kibica wg Mc Persona. Jest to szereg cech, z których najważniejsze to:

- poświęcenie swojego czasu i pieniędzy na sport;
- posiadanie sporej wiedzy na temat sportu, ulubionej dyscypliny, zawodników;
- emocjonalna więź z klubem;
- częste dyskusje na tematy związane ze sportem;
- odpowiednia organizacja czasu wolnego, aby móc uczestniczyć w zawodach sportowych np. wyjazdy na mecze [5, 9].

Najbardziej fanatyczni kibice potrafią całkowicie podporządkować się meczom swojej ukochanej drużyny, a co za tym idzie, przemierzać za drużyną wiele kilometrów, po całym kraju, a nawet całej Europie, jeśli drużyna gra w europejskich pucharach. Prawdziwy kibic jest ze swoją drużyną zawsze i na dobre i na złe, niezależnie czy drużyna wygrywa czy przegrywa, czy gra w 1 czy w 4 lidze. W mediach i starszych publikacjach panuje stereotyp, że chuligani to ludzie pochodzący z rodzin patologicznych, żyjących w ubóstwie i agresji. Te słowa potwierdza Czesław Matuszewicz: „Młodzi szalikowcy są zazwyczaj ludźmi bez pogłębionych zainteresowań, często z tzw. marginesu społecznego, nie mogących znaleźć sobie miejsca w społeczeństwie...”. Jednak coraz częściej ten, błędny moim zdaniem,

stereotyp jest obalany. Wg Dudały wśród pseudokibiców są osoby, które w życiu rodzinnym i zawodowym nie mają większych problemów, często czują się spełnieni, dla nich chuligaństwo stadionowe to rodzaj wyzycia się, osoby te potrzebują skoku adrenaliny, po prostu „kręcą” ich zadymy. Na czas spotkania piłkarskiego ludzi ci porzucają swoje codzienne zajęcia, zapominają o problemach, nieistotne kim dany kibic jest na co dzień, w dniu meczu staje się on po prostu jednym z fanatyków. Każda szanująca się ekipa kibicowska posiada swoją tzw. „bojówkę”, czyli wybranych chuliganów w liczbie od kilkunastu do nawet kilkuset osób, którzy biorą udział w „ustawkach” – walkach w ustronnych miejscach z bojówką przeciwnej drużyny. Sama nazwa ruchu „Hooligans”, bądź w skrócie „Hools”, pochodzi od nazwiska Hooligan – rodziny ze wschodniego Londynu i wywodzącej się z marginesu społecznego pod koniec XIX wieku. Ubiór chuligana nie różni się właściwie niczym od ubioru „zwykłego” obywatela, nie obnosi się z barwami klubowymi, aby nie zwracać na siebie zbyt dużej uwagi. Tak jest już od kilku lat, kiedy to ten wzór, tzw. casual, przejęliśmy od kibiców z Europy Zachodniej. Do, mniej więcej, połowy lat 90’ pseudokibic ubierał się zupełnie inaczej. „Emblematy: zwracające na siebie uwagę kolorowe szaliki z nazwą i barwami klubu oraz dwustronne, najczęściej czarno-pomarańczowe kurtki zwane flayersami, odwracane w sytuacjach walki i ucieczki stanowią podstawowe elementy stroju pseudokibica”. Pod koniec lat 90’ w Polsce pojawił się nowy odłam kibica [3, 9, 10]. Dopingują najgłośniejszy i przygotowują okazałe „oprawy”, ciekawe choreografie, z użyciem kartoników, konfetti, pirotechniki, pasów materiału. Robią i wywieszają flagi a w razie potrzeby potrafią stawić opór kibicom przeciwnej drużyny lub policji. Są to tak zwani „ultrasi”, którzy wzorce czerpali przede wszystkim od włoskich i francuskich kibiców. To właśnie ta grupa kibiców dba o to, aby każdy mecz był pięknym przedstawieniem nie na boisku, ale przede wszystkim na trybunach. Często błędnie ultrasi określane są jako pseudokibice.

3. POJĘCIE AGRESJI I TERMINY BLISKOZNACZNE

Agresja jest wg wielu autorów prac o kibicach stałym elementem tej subkultury. Zachowania agresywne praktycznie od zawsze

towarzyszyły kibicom piłkarskim podczas meczów u siebie, meczów wyjazdowych. Agresja wśród kibiców jest związana z wynikami swojej drużyny, z kibicami drużyn przeciwnych oraz z policją i ochroną [2]. Trzeba zacząć od tego co to w ogóle znaczy agresja? Jaka jest definicja agresji? Wyjaśnieniem tego zagadnienia zajęło się wielu autorów i postaram się przybliżyć chociaż część tych definicji. Gracz i Sankowski w „Psychologii sportu” piszą o tym, że agresja jest pojęciem wieloznacznym i określa się nim pewien rodzaj zachowań, natomiast trwałe dyspozycje osobowości do przejawiania agresji nazywamy agresywnością. W psychologii, jak piszą autorzy, termin agresji jest ujmowana na dwa sposoby. Pierwszym z nich jest agresja obiektywna: „zachowanie skierowane przeciw osobom lub rzeczom, przybierające formę ataku, w wyniku którego wyrządza się konkretną krzywdę natury fizycznej lub moralnej.” Natomiast drugie znaczenie to agresja intencjonalna, w której to omawiana przez wielu autorów intencja odgrywa kluczową rolę. Agresja intencjonalna to nie działanie a sama chęć wyrządzenia komuś krzywdy [10, 12]. Autorzy „Psychologii sportu” zwracają uwagę na to, że już sam zamiar szkodliwego działania jest odbierana jako agresja. Podają oni trzy kryteria agresji:

- 1) zachowanie musi być odbierane jako szkodliwe,
- 2) intencjonalne,
- 3) antynormatywne.

Inną definicją posłużył się Adam Frączek. „Ogólnie mówiąc, agresją nazywa się czynności mające na celu zrobienie szkody lub spowodowanie utraty cenionych społecznie wartości, zadanie bólu fizycznego lub spowodowanie cierpienia moralnego innemu człowiekowi.” Ponadto wyodrębnił i opisał trzy wg niego najważniejsze składniki owej definicji. Pierwszym elementem jest wynik tej agresywnej czynności, mianowicie skutek, który ma zawsze charakter destrukcyjny. Agresja prowadzi do bólu, cierpienia bądź zniszczenia, aczkolwiek nie można określić czy ten skutek był celem działania agresywnego czy też skutkiem ubocznym bądź skutkiem nie zamierzonym. Drugi element to określenie intencji bądź motywacji działania agresywnego, przy czym zwraca uwagę, że bardzo trudno jest określić czy intencją było wywołanie negatywnych skutków czy też nie. Trzecie kryterium ma charakter wartościowania moralnego i społecznego [13,

15]. Wartościowanie przejawia się w tym, że agresja jest skierowana w kierunku innych ludzi i ma sprawiać szkodę, ból itd. Natomiast zniszczenie, strata szkoda itp. z moralnego i społecznego punktu widzenia kojarzy się z czymś złym, niepożądanym. Aronson, Wilson i Akert w swojej pracy zwracają uwagę na to, że psychologowie posługują się terminem działania agresywnego co oznacza zachowanie, które ma na celu spowodowanie jakiejś określonej szkody [4, 7]. Autorzy mówią też o tym, że nie można mylić agresji z agresywnością, ponieważ pewne działania w życiu codziennym tj. np. ambitne dążenie do osiągnięcia czegoś, mogą być przez niektórych odbierane jako „agresywne”, a zgodnie z podaną definicją do takich nie należą, mianowicie autorzy przytaczają taką definicję: „Agresja jest działaniem intencjonalnym, ukierunkowanym na zranienie lub sprawienie bólu. Może ona mieć charakter werbalny, jak i fizyczny. Może przynieść pożądany efekt lub zakończyć się niepowodzeniem, zawsze jednak nazwana zostanie agresją.” Aronson, Wilson i Akert Pisz też, że należy się zaznajomić z definicjami agresji wrogiej i agresji instrumentalnej i rozróżnić te dwa pojęcia. „Agresja wroga: akt agresji poprzedzony uczuciem gniewu, którego celem jest zadanie bólu lub zranienie”, agresja instrumentalna: akt agresji służący osiągnięciu innego celu poza zadaniem bólu czy zranieniem.” „Agresją nazywamy każde zamierzone działanie – w formie otwartej lub symbolicznej – mające na celu wyrządzenie komuś lub czemuś szkody, straty lub bólu.” Taką definicją posłużył się Ranschburg. No i tak jak Frączak analizował kryterium umyślności działania agresywnego. Twierdzi on, że umyślność nie należy do samego czynu, tylko go poprzedza, dlatego tak trudno jest stwierdzić, czy działanie było umyślne czy też nie. Sama umyślność nie jest wyznacznikiem świadomości popełnienia szkody [1, 2, 5]. Kolejnym autorem definicji jest M. Argyle. Wg niego agresja jest zachowaniem, które ma spowodować komuś krzywdę fizyczną lub też werbalną. W swojej definicji uwzględnił on nie tylko ludzi, ale też zwierzęta. Wyróżnia on agresję spowodowaną gniewem oraz agresję instrumentalną, czyli uniknięcie czegoś nieprzyjemnego albo uzyskanie jakiejś korzyści. Autor zauważa różnice w agresji u zwierząt i agresji wśród ludzi. Twierdzi, że zwierzęta po prostu walczą, gdy są atakowane, natomiast ludzie stają się agresywni już w momencie, kiedy

zostaną znieważeni. U ludzi przeważa agresja werbalna, wpływ też ma nastrój aktualny człowieka oraz alkohol. Próbuując zdefiniować agresję brano pod uwagę intencję i zamiar sprawcy, czyli zaszkodzenie komuś czy to fizyczne czy to fizyczne czy też negatywne stany emocjonalne w kierunku osoby, która jest przedmiotem tej agresji. Inni autorzy nie brali pod uwagę intencji sprawcy, ale wyłącznie konsekwencje agresywnych zachowań. Są też definicje, które łączą w sobie i intencje sprawcy i konsekwencje czynu agresywnego... Ponadto występuje często nieumiejętność kontrolowania reakcji, a także wyraźne odczuwanie i przejawienie postawy wrogości do otoczenia.” Podobną do wszystkich innych definicji agresji podaje nam K. Kmicik-Baran, mianowicie: „Wrogie ruchy i zachowania, mające na celu wyrządzenie komuś szkody, straty czy bólu.” Porównuje agresję do przemocy i widzi podobieństwa między tymi pojęciami oraz uważa, że często mają to samo znaczenie. Przedstawia trzy kryteria przemocy, które są często opisywane przez wszystkich autorów jako kryteria odpowiadające agresji, mianowicie: rodzaj zachowania, intencje oraz skutek przemocy. Tak pokrótce psychologowie definiują agresję oraz agresywność. Większość tych definicji można by odnieść do agresji wśród kibiców [2, 7].

4. PRZEJAWY AGRESYWNOCI

Przejawy agresji objawiają się głównie przemocą fizyczną bądź werbalną. Przejawów agresywności w życiu społecznym jest tak dużo, że ja skupię się tylko na kibicach piłkarskich. W tej subkulturze agresja przejawia się tak jak u innych grup przemocą fizyczną i słowną. Najłatwiej agresja przejawia się werbalnie, następnie zdarzają się niewielkie akty wandalizmu po czym agresja przenosi się już poza obiekty sportowe, na ulice, często też agresja przenosi się z rzeczy materialnych na ludzi, przede wszystkim na policję bądź kibiców drużyn przeciwnych [5, 8, 12]. „Początkowo grupy pseudokibiców manifestowały swoją obecność agresją słowną (wulgarnym słownictwem i treścią piosenek) oraz sporadycznymi bójkami i aktami wandalizmu w obrębie obiektów sportowych. Z czasem agresja stała się jawna i skierowana na osoby i obiekty znajdujące się poza miejscem imprezy sportowej. Gwałtowne formy agresji występują na niespotykaną skalę – dewastacje stadionów,

środków transportu, uliczne bitwy z policją, niszczenie mienia publicznego, a nawet zabójstwa.” Destrukcyjność kibiców powoduje dumę i źródłem satysfakcji. Wywołane przez nich zniszczenia napędzają kolejną falę aktów destrukcyjnych, które to przynoszą bardzo duże straty materialne. Zniszczenia na stadionach, zdemolowane tramwaje i pociągi, zniszczone wystawy sklepowe – w ten sposób przejawiana agresja powoduje szkody, które zawierają się w bardzo wysokich kwotach pieniędzy. Tomasz Sahaj w swoim dziele prezentuje też inny, ciekawy przejaw agresji kibiców piłkarskich, mianowicie niszczenie wszelkich oznak luksusu, rewanzując się społeczeństwu za to, że nie zapewniło mu godziwego życia: „znaczna część młodych wandalów bezinteresownie niszczy oznaki luksusu, będącego w posiadaniu innych ludzi (drogie samochody, wystawy eleganckich sklepów) [8, 9]. W ten sposób chuligan-wandal ślepo odpłaca społeczeństwu za to, że nie zagwarantowało mu satysfakcjonujących warunków do życia. Stąd również biorą się inne działania niszczycielskie, takie jak cięcie obić tapicerskich w fotelach środków komunikacji miejskiej, demolowanie wagonów w pociągach, wybijanie szyb itp.” Jak widać wiele przejawów agresji wśród kibiców wiąże się z samą otoczką meczu piłkarskiego, m.in. z dojazdem na mecz i dewastacją środka transportu. Częstym objawem agresji tak jak pisałem, jest niszczenie pociągów [10, 15, 17]. Pewnym specyficznym zachowaniem wśród kibiców jest tzw. „promocja”. Zjawisko to polega po prostu na okradaniu sklepów, odbywa się to zazwyczaj w drodze na mecz wyjazdowy swojej drużyny, w mijanych, najczęściej małych miejscowościach. Innym, bardzo radykalnym, przejawem agresywności jest używanie tzw. „sprzętu” (niebezpieczne narzędzia tj. noże, kastety, łańcuchy itp.) przez pseudokibiców. Oczywiście nie używa się sprzętu bez uprzedniego ustalenia pomiędzy dwiema grupami chuliganów (poza chuliganami krakowskimi, którzy są owiani złą sławą w tej kwestii, dlatego też nie są akceptowani przez środowisko kibicowskie w Polsce). Można powiedzieć, że kult siły na trybunach piłkarskich zyskuje coraz więcej zwolenników, coraz mniej jest kibiców nadmiernie spożywających napoje alkoholowe, na rzecz młodych ludzi ćwiczących regularnie na siłowni i uprawiających wszelakie sztuki walki: „Potęgujące się zjawisko obniżenia kultury, zaniku samokontroli i kontroli grupowej

występuje również w dyscyplinach cieszących się do niedawna dobrą publicznością [3,16]. Coraz częściej kibice bezpośrednio zagrażają zawodnikom i sędziom, stosując bezwzględnie presję psychiczną, a nawet fizyczną. Coraz częściej obok widowiska sportowego przebiega niezależny pokaz kultu siły i przemocy”. Łatwo więc wywnioskować, że jest wiele przejawów agresywności w takiej grupie społecznej jaką są kibice piłkarscy, przedstawiłem tylko niektóre z nich, moim zdaniem najważniejsze.

5. METODOLOGIA BADAŃ

Celem pracy jest nakreślenie profilu społeczno - psychologicznego kibica. W związku z tym chciałem ustalić następujące kwestie: czy kibice tworzą odrębną subkulturę, jakie są jej cechy charakterystyczne, jak wysoki jest czynnik agresywności owej grupy.

Głównym problemem badawczym w mojej pracy jest następujące pytanie:

Jaki jest poziom agresji oraz rodzaje zachowań agresywnych kibiców piłkarskich?

W pracy posłużyłem się kwestionariuszem I.P.S.A. Inwentarz Psychologiczny Syndromu Agresji składa się z 10 skal, a każda ze skal posiada kilka twierdzeń. Owe dziesięć skal oznaczone są cyframi rzymskimi od I do VIII oraz literami K i O. Poniżej zaprezentuję zestawy twierdzeń wchodzących w skład poszczególnych skal i znaczenie skal. Obok tych twierdzeń, w nawiasach znajdują się numery pozycji w I.P.S.A. oraz odpowiedź diagnostyczna.

Przy obliczaniu wyników oceny każdego twierdzenia w inwentarzu zastosowano trójstopniową skalę:

- odpowiedź diagnostyczna – 2 punkty,
- odpowiedź nieodecydowana (?) – 1 punkt,
- odpowiedź niediagnostyczna – 0 punktów.

I.P.S.A. pozwala na obliczanie trzech rodzajów wskaźników:

1. Obliczamy nasilenie poszczególnych kategorii zachowań wchodzących w skład syndromu agresji. Dokonujemy tego przez zsumowanie ocen za każde twierdzenie w ramach każdej ze skal od I do VIII oraz skal K i O.

2. Obliczamy ogólny poziom nasilenia syndromu, który jest wyrażony za pomocą tzw. wyniku ogólnego (WO). Wynik ogólny stanowi sumę wyników surowych skal od I do VIII, skali O minus wynik skali K i plus 22:

$$WO = I + II + III + IV + V + VI + VII + VIII + O - K + 22$$

3. Obliczamy dominujący kierunek agresji, opierając się na wzajemnym układzie trzech wskaźników S, U i Z, gdzie:

- S (wskaźnik samoagresji) stanowi sumę skal I i II

- U (wskaźnik agresji ukrytej) stanowi sumę skal III i IV

- Z (wskaźnik agresji skierowanej na zewnątrz) suma skal V, VI, VII i VIII

Wszystkie te wyniki z trzech rodzajów wskaźników przeliczamy według tabel norm stenowych na wyniki przeliczone. Tak właśnie otrzymana wartość może stanowić podstawę do wykreślenia profilu charakteryzującego syndrom agresji. Profil ten składa się z dwóch części, pierwsza z nich obejmuje skale K, O, S, U, Z i WO, natomiast druga zawiera skale od I do VIII.

6. WYNIKI BADAŃ

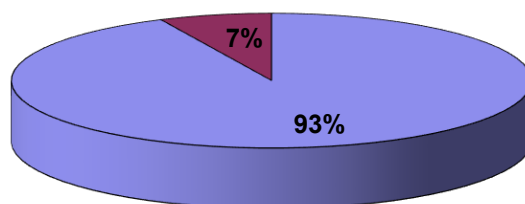
W badaniach wzięło udział trzydzieści osób, którzy są kibicami Klubu Piłkarskiego Lech Poznań

Badane osoby są w wieku od 18 do 31 roku życia, przy czym najwięcej jest osób w wieku 24 lat (30%) i nie ma ani jednej osoby w wieku 25, 27 i 29 lat. W badaniu wzięło udział 30 mężczyzn. Osoby badane to uczniowie liceum i technikum (14%), studenci (53%) oraz osoby, które ukończyły szkołę i w tym momencie pracują zawodowo (33%). Kolejną sprawą o którą zapytałem w metryczce, jest wykształcenie rodziców badanych kibiców. Ze zgromadzonych danych wynika, że 50% rodziców posiada średnie

wykształcenie. Szkołę zawodową skończyło 23% rodziców, a wyższym wykształceniem kwalifikuje się 27% ojców i matek badanych kibiców. Badania przeprowadzono drogą internetową. Na forach internetowych kibiców piłkarskich umieściłem kwestionariusz I.P.S.A. wraz z metryczką, po czym każda osoba zainteresowana wzięciem udziału w badaniach, wypełniony kwestionariusz przesłała mi na mój adres e-mail. Taka właśnie grupa osób wzięła udział w moich badaniach i to ona miała mi pomóc odpowiedzieć na pytania badawcze.

7. WYNIK OGÓLNY NASILENIA SYNDROMU AGRESJI

Analizę wyników I.P.S.A. rozpoczynamy od przedstawienia wyniku ogólnego, czyli WO, który mówi o nasileniu syndromu agresji w grupie osób badanych, w tym przypadku, w grupie 30 kibiców piłkarskich. Ze zgromadzonych danych wynika, że aż 13 osób uzyskało 7 sten, 15 osób uzyskało 8 sten, co stanowi wynik wysoki. Podsumowując, wynik wysoki uzyskało aż 93% badanych kibiców, 2 osoby – 7% badanych uzyskało wynik bardzo wysoki, mianowicie sten 9. W związku z powyższym, stwierdzić można, że kibice piłkarscy charakteryzują się niepokojąco wysokim poziomem ogólnej agresywności, ponieważ wszystkie osoby badane uzyskały wynik wysoki bądź bardzo wysoki w skali stenowej I.P.S.A. Świadczyć to może o tym, iż poziom agresji wśród kibiców piłkarskich jest wyższy niż w przeciętnym społeczeństwie.

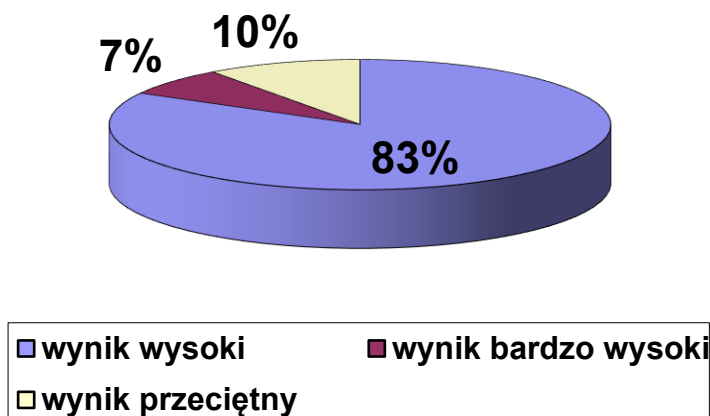
Ryc. 1. Zestawienie ogólnego poziomu nasilenia syndromu agresji (WO) w skali stenowej I.P.S.A. WO – wskaźnik ogólny tj. ogólny poziom nasilenia syndromu agresji (skale I + II + III + IV + V + VI + VII + VIII + O – K + 22)

Następnym czynnikiem w formularzu I.P.S.A., który przeanalizowałem jest skala II, oznaczająca samoagresję fizyczną. Z uzyskanych

danych, wynika, że zdecydowana większość badanych kibiców miała wysoki poziom samoagresji fizycznej uzyskując wyniki wysokie

i bardzo wysokie. Aż u 83% badanych wystąpił 7 i 8 sten tj. wynik wysoki, 7 % uzyskało wynik bardzo wysoki co stanowi 9 sten. Tylko 3 osoby (10%) zdobyły wynik przeciętny tj. 6 sten. Osoby uzyskujące wysokie wyniki kierują często agresję na siebie np. w gniewie zaciskając pięści. Ponadto kibice ci mają skłonności do zadawania

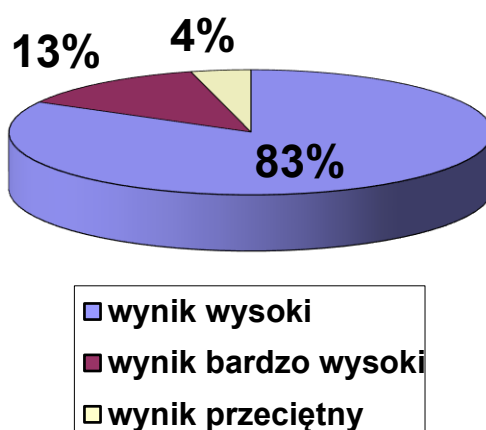
sobie bólu fizycznego np. uderzając pięścią w ścianę. Osoby uzyskujące wysokie wyniki mają skłonności do samouszkodzeń. Warto zwrócić uwagę na fakt, że żadna z osób badanych nie odpowiedziała twierdząco na tezę o podejmowaniu próby samobójczej.

Ryc. 2. Zestawienie wskaźnika samoagresji fizycznej (Skala II) w skali stenowej I.P.S.A.

Następnym punktem analizy są wyniki dotyczące wrogości badanych wobec otoczenia, czyli skala III w formularzu I.P.S.A. Ze zgromadzonych danych wynika, że wrogość kibiców wobec otoczenia stoi na wysokim poziomie. Wynik wysoki uzyskało aż 83% badanych, natomiast wynik bardzo wysoki ma 13% badanych, zaledwie 4% badanych kibiców zamknęło się w granicach wyniku przeciętnego. Osoby uzyskujące wysokie wyniki w skali III

przejawiają wrogie nastawienie do otoczenia. Są ludzie, których nienawidzą i zarazem wiedzą o tym, że istnieją ludzie wrogo do nich samych nastawieni. Badani kibice należą do ludzi raczej nieufnych i negatywnie nastawionych do pewnych grup społecznych np. do policji. Osoby te mają skłonności do mszczenia się na ludziach, których nie lubią i odczuwają czasami chęć wyrządzenia komuś krzywdy.

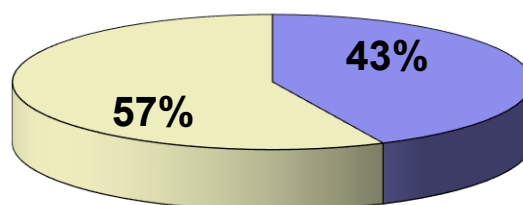
Ryc. 3. Zestawienie ogólnego poziomu wrogości wobec otoczenia (Skala III) w skali stenowej I.P.S.A.

Kolejną skalą w formularzu I.P.S.A. jest skala IV mówiąca nam o nieświadomych skłonnościach agresywnych. Istotą tego wskaźnika jest fakt, że robiąc pewne rzeczy, nie zdajemy sobie sprawy z tego, że są to ukryte skłonności agresywne. Badani kibice

odpowiadali na pytania skali IV uzyskując wyniki przeciętne oraz wysokie. 57% badanych uzyskało 5 i 6 sten co jest wynikiem przeciętnym, natomiast 43% kibiców ma wysokie nieświadome skłonności agresywne tj. 7 i 8 sten. Z badań wynika więc, że 13 osób badanych

przejawia skłonności do manifestowania czynności i zachowań pozornie nieagresywnych, które są formą w miarę bezkonfliktowej i nie karanej agresywnej aktywności. Przykładami takiej nieświadomionej agresji może być niszczenie przyrody idąc przez las bądź chętnie

oglądanie brutalnych filmów. Ponadto osoby uzyskujące wysokie wyniki w tej skali lubią demonstrować swoją siłę. Skala IV jest kolejną skalą, w której kibice nie uzyskują wyników niskich, co świadczy o wysokim poziomie agresji badanej grupy społecznej.

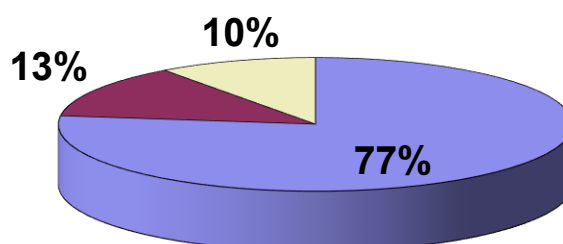

■ wynik wysoki

Ryc. 4. Zestawienie ogólnego poziomu nieświadomionych skłonności agresywnych (Skala IV) w skali stenowej I.P.S.A.

Kontynuując analizę wyników badań własnych przeszedłem do skali V – agresji przemieszczonej. Polega ona na przenoszeniu celu zachowania agresywnego, czego skutkiem staje się atak nie bezpośrednio na osobę wywołującą agresję, ale na przedmioty martwe. Wyniki badań w tej skali przedstawiają się następująco: 77% kibiców uzyskało 7 i 8 sten, co stanowi wynik wysoki, 4 osoby (13%) zmieściły się w przedziale 9 i 10 stenu, tj. wynik bardzo

wysoki i 10% badanych uzyskało wynik przeciętny (6 sten). Wynika z tego, że 90% kibiców ma skłonności do przemieszania swojej agresji na inne przedmioty/obiekty/rzeczy. Przykładami takich zachowań są: niszczenie różnych przedmiotów, trzaskanie drzwiami, uderzanie pięścią w stół itp. Osoby o bardzo wysokich wynikach charakteryzują się tym, że w gniewie wszystko co się znajduje dookoła jest w niebezpieczeństwie.

■ wynik wysoki

■ wynik bardzo wysoki

■ wynik przeciętny

Ryc. 5. Zestawienie ogólnego poziomu agresji przemieszczonej (Skala V) w skali stenowej I.P.S.A.

8. PODSUMOWANIE

W badaniach wzięło udział 30 kibiców Klubu Piłkarskiego Lech Poznań. W szeregach badanych nie było ani jednej przedstawicielki płci damskiej. Badane osoby to ludzie w przedziale wiekowym pomiędzy 18 a 31 rokiem

życia. Zdecydowana większość respondentów to studenci, ale są też osoby pracujące i uczące się w szkołach ponadgimnazjalnych. W rozdziale drugim sformowałem szereg problemów badawczych, na które odpowiedzi stanowią zarazem główne wnioski wypływające z

przeprowadzonych badań. Tak więc najważniejsze wnioski wykreowane poprzez badania przedstawiają się następująco:

- Kibice piłkarscy to ludzie o przeciętnym poziomie samoagresji emocjonalnej co oznacza, że raczej nie są to osoby o niskiej samoocenie wydawające nieprzychylnie opinie o sobie. Z kolei poziom samoagresji fizycznej stoi na wysokim poziomie.

- Kibice piłkarscy charakteryzują się brakiem zaufania do innych grup społecznych oraz przede wszystkim wrogim nastawieniem do policji i kibiców znieawidzonych drużyn.

- Przeciętny kibic to osoba, która posiada skłonności do nieświadomych zachowań agresywnych, które w gruncie rzeczy nie są zakazane i konfliktowe, aczkolwiek nie są to zjawiska pozytywne i mogą świadczyć o ukrytej agresji.

- Badana grupa osób ma skłonności do przemieszczania swojej agresji na przedmioty

martwe bądź na osoby, które nie wywołały bezpośrednio tej agresji.

- Agresja słowna wśród kibiców stoi na dość wysokim poziomie co oznacza, że osoby ze środowiska kibicowskiego preferują czasami ataki słowne, nie obce jest im używanie wulgarnego języka i werbalne obrażanie innych.

- Agresja fizyczna to rodzaj agresji najbardziej rozwiniętej wśród kibiców piłkarskich. Właśnie na tym szczeblu badani uzyskali najwyższe wyniki. Oznacza to, że kibice wykazują duże tendencje do podejmowania działań o charakterze przemocy fizycznej.

- Typowy kibic charakteryzuje się raczej niską zdolnością do panowania nad swoim gniewem i agresją, co skutkuje wybuchami agresji. Spora część badanych ma porywcze uosobienie.

- Kibice piłkarscy wyróżniają się dużymi skłonnościami do działań odwetowych. Są przekonani o słuszności zemsty w wypadku doznanej krzywdy.

References

1. Argyle M., *Psychologia stosunków międzyludzkich*. Warszawa 1991. PWN. s. 73
2. Aronson E., Wilson T. D., Akert R. M., *Psychologia społeczna. Serce i umysł*. Poznań 1997, Wydawnictwo Zysk i S-ka. s. 57-65
3. Bielecki J., *Metodologia*. Kraków 1993, Instytut Technologiczny Księży Misjonarzy. s. 62-65
4. Brzeziński J., *Metodologia badań psychologicznych*. Warszawa 1997, Wydawnictwo Naukowe PWN. s. 87-89
5. Dudała J., *Fani – chuligani: rzecz o polskich kinolach: studium socjologiczne*. Warszawa 2004, Wydawnictwo Akademickie „Żak”. s. 54
6. Dziubiński Z., *Sport a agresja*. Warszawa, Wydawnictwo AW Warszawa 2007. s. 110-113
7. Jędrzejewski M., *Młodzież a Subkultury*. Warszawa 2003, Wydawnictwo „Żak”. s. 4 - 5
8. Kawula S., *Podkultury młodzieżowe w środowiskach szkolnych i pozaszkolnych*. Toruń 1999, Wydawnictwo Adam Marszałek. s. 21 - 23
9. Kawula S. (red.), Machel H., *Podkultury młodzieżowe w środowiskach szkolnych i pozaszkolnych*. Toruń 1999, Wydawnictwo Adam Marszałek. s. 20-25
10. Kawula S. (red.), Wasilewska A., *Podkultury młodzieżowe w środowiskach szkolnych i pozaszkolnych*. Toruń 1999, Wydawnictwo Adam Marszałek. s. 103-104
11. Kmicik-Baran K., *Młodzież i przemoc. Mechanizmy socjologiczno-psychologiczne*. Warszawa 1999, Wydawnictwo naukowe PWN. s. 36-38
12. Okoń W., *Elementy dydaktyki Szkoły Wyższej*. Warszawa 1971, Państwowe Wydawnictwo Naukowe. s. 52 - 56
13. Ostrowski M., *Kibicom wstęp wzbронiony*. [W:] Polityka nr. 22. Warszawa 2006. s. 96-99
14. Vasta R., Haith M., Miller S. A., *Psychologia dziecka*. Warszawa 1995, WSiP. s. 54 - 56
15. Zaczyński W., *Poradnik autora prac seminaryjnych, dyplomowych i magisterskich*. Warszawa 1995, Wydawnictwo „Żak”. s. 13-15
16. Zieliński R., *Pamiętnik kibica*. Wrocław 1993. s. 42-45
17. Zimbardo Ph. G., Ruch F. L., *Psychologia i życie*. Warszawa 1996, Wydawnictwo naukowe PWN. s. 71-73

Анотація

КОВАЛЬСЬКИЙ Даміан, СКАЛЬСЬКИЙ Даріуш В., ЦИГАНОВСЬКА Наталія, ПАВЛЮК Євген

РІВЕНЬ ТА ФОРМА АГРЕСІЇ СЕРЕД ФУТБОЛЬНИХ ФАНАТІВ У ПОЛЬЩІ

Футбол – найпопулярніший вид спорту у світі. У неї грають мільйони людей по всьому світу, від найменших дітей до найстарших людей. Футбольні клуби витрачають десятки мільйонів євро на найкращих гравців, зірки футболу зрівняються зі славою найвідоміших акторів і співаків. Найцікавіші ігри збирають мільйони глядачів біля телевізорів і сотні тисяч уболівальників на трибунах. На фоні західноєвропейських клубів наш рідний, польський

футбол виглядає таким блідим. Непіврозвалені стадіони, незграбні футболісти, регулярні вильоти польських клубів у попередніх кваліфікаціях єврокубків. Усе це відрізняє рівень польського футболу від найкращих європейських ліг. Тим не менш, у нас є хтось, хто робить нас відомими на всю Європу, футбольні вболівальники. Ними я буду займатися в магістерській роботі. У той час, коли у нас є фанати стрибків на лижах з трампліна, нібито найкраща волейбольна аудиторія у світі, а віднедавна фракція моторизованих уболівальників Формули-1, футбольні вболівальники налаштовані дуже негативно. Зворушення на стадіонах, груба поведінка та повсюдна агресія – так у ЗМІ представляють фан-спільноту Польщі. Тим не менш, футбольні вболівальники складають найцікавішу групу вболівальників з точки зору психологічних і соціологічних досліджень, тому, на мій погляд, варто приділити їм трохи часу. Психологи та соціологи намагаються наблизити нас до образу вболівальника, намагаються пояснити причини агресії серед субкультури футбольних уболівальників. Це досить проблема, з якою я також хотів мати справу у своїй роботі. Мета роботи – показати форми та рівень агресії футбольного вболівальника в Польщі, в тому числі пояснити, звідки береться агресія в цій соціальній групі, показати норми та принципи вболівальників, представити різні види агресії та ступінь їх розвитку. серед уболівальників. Для цього була використана література в галузі психології та соціології та проведено дослідження в групі з тридцяти футбольних уболівальників. Для дослідження було використано Psychological Aggression Syndrome Inventory.

Ключові слова: агресія, психологія, футбол, кубіце.

Стаття надійшла до редакції 18.07.2023 р.

Бібліографічний опис статті:

Kowalski D., Skalski D. W., Tsyhanovska N., Pavlyuk Ye. (2023) Poziom oraz forma agresji wśród kibiców piłkarskich w polsce level and form of aggression among football fans in Poland. *Physical Culture and Sport: Scientific Perspective*, № 3, pp. 108-117.